

Moskova'yı tutuşturur filmin yıldızı J. R. Capablanca

Satranç Ateşi

Mavikale'nin birinci sayısında satrancın sinemaya ne denli büyük bir zenginlik kattığından bahsetmiştim. Bu sayımızda ise sinemanın hayatımıza ve satranca ne kadar büyük katkıda bulunduğunu gösteren bir filmden söz edeceğim: Satranç Ateşi.

Bu film olmasaydı pek çok satrançseverin kahramanı Jose Raul Capablanca bir film yıldızı olarak karşımıza çıkamayacaktı. Dahası bugün sürekli adını duyduğumuz Frank Marshall, Richard Reti, Rudolf Spielmann, Carlos Torre, Frederick Yates, Ernst Grünfeld gibi satranç devlerinin hareketli görüntülerine sahip olmamız da mümkün olmayacaktı.

Film 1925 Moskova'sının soğuk ve karlı atmosferinde geçmektedir. Buna karşın bütün Moskova dayanılmaz bir ateşle, satranç hummasıyla, kavrulmaktadır.

Filmin başında, başrol oyuncularından da önce, filmin yıldızı anons edilir: "Dünya Satranç Şampiyonu: Jose Raul Capablanca." Ardından Capablanca gelmiş geçmiş bütün aktörleri kışkandıracak yakışıklılığı ile perdeyi doldurur.

Filmin yazılarının bitişiyle kamera 1925 Moskova Satranç Turnuvası'nın oynandığı salonda dolaşmaya başlar. Satranç devleri oynarken ateşli bir izleyici topluluğunun salonu doldurduğu görülür. Torre-Marshall, Reti-Yates, Spielmann-Grünfeld maçları sürmektedir.

Kentin turnuva salonundan farklı bir yerinde bir başka heyecanlı satranç oyunu sürmektedir. Yalnızca satranç tahtasını

Filmin Künyesi

Türkçe adı	Satranç Ateşi
Uluslararası adı	Chess Fever
Orijinal adı	Shakhmatnaya Goryachka
Yönetmen	Vsevolod Pudovkin
Yapım yılı	1925
Yapımcı ülke	Sovyetler Birliği
Orijinal dil	Sessiz, Rusça yazılı
Süresi	28 dakika
Oyuncular	Jose Raul Capablanca, Vladimir Fogel, Anna Zemtsova
IMDB Puanı	7.3

ve hamle yapan elleri gördüğümüz bu sahnede Siyah ve Beyaz kıyasıya bir mücadeleye tutuşmuşlardır. Ancak kamera geriye çekilince oyunun farklı iki kişi tarafından değil, genç bir adam tarafından kendine karşı oynandığını görürüz. Genç adam bir taraftan giyinip evden çıkmaya çalışmakta, diğer taraftan da tahtada bütün heyecanıyla sürüp giden oyundan kendini bir türlü kurtaramamaktadır. Kısa zamanda bu genç adamın bir satranç tutkunu olduğu anlaşılır. Şapkasından tutun atkısına, çorabından kravatına, mendiline kadar siyah beyaz karelerden oluşan desenli giysileriyle yürüyen bir satranç tahtasıdır adeta.

Evden nihayet çıkabilen genç adam gideceği yere ulaşmakta kararlıdır artık. Yanından geçtiği, satranç takımları satan bir mağazanın önünde bir an duraksasa da azimle geçip gider. Ama geride bıraktığı mağazaya, yol aldıkça gerilen bir lastikle bağlıymışçasına, gittikçe güçlenen gizli bir kuvvetle geri çekilir.

Dünya Satranç Şampiyonu:
Jose Raul Capablanca

Filmin erkek kahramanı bir taraftan giyinirken bir taraftan da kendine karşı satranç oynuyor

Nişanlısı tarafından affedilmeyi beklerken, bu "boş zamanını" değerlendiren genç adamın suçüstüandeyken yakalanması

Kendini bir anda mağazada bulur; içeri girer girmez satıcı ile bir satranç maçı tutuşur.

Genç adamın bir türlü ulaşamadığı noktada onu, nişanlısı beklemektedir. Bu genç kadının dertleştiği kız arkadaşı, onun içinde bulunduğu güç durumu bir cümlede özetleyiverir: "Unutma, aile hayatının en büyük düşmanı satrançtır!" Bu sözler genç kızın satranca karşı duyduğu öfkeyi daha da arttırmıştır.

Sonunda nişanlısının yanına ulaşan genç adamı, kızgın bir genç kadın beklemektedir. Genç adam diz çöküp başışlanmayı bekler. Ancak beklerken pantolonunun kirlenmemesi için yere serdiği kareli mendilin üstüne cebinden çıkardığı birkaç satranç taşını dizerek ve kitabını açarak aklına takılan bir pozisyonu analiz etmeye kalkmasın mı... Naz eden nişanlı zamanla yumuşamış ve onu affetmeye karar vermişken bu manzarayı görünce yeniden çıldırır.

Genç kadın artık bu duruma daha fazla katlanamayacaktır. Nişanlısının üstünden çıkan satranç kitaplarını ve minyatür satranç takımlarını pencereden fırlatır. Dışarıda satranç ateşi ile yanıp tutuşan Moskovalılar fırlatılıp atılan bu satranç malzemelerini almaya o kadar heveslidirler ki her kitap ve satranç takımı kapanın elinde kalır. "Ben yalnızca seni seviyorum, sen de yalnızca satrançı seviyorsun." diyen genç kadın kendini zehirlemekle tehdit edecek kadar çileden çıkmıştır. Genç kadın, "Aramızdaki her şey bitti." diyerek genç adama kapıyı gösterir.

Genç kadının teselli aradığı büyük babası kendisine devasa büyüklükteki "Antik Satranç Problemleri" antolojisini okumasını salık verince ve düğün pastasının satranç takımına benzer yapıldığını görünce daha fazla dayanamaz ve kendini dışarı atar. Ancak karşısına "Kolya, o kadar güzel bir vezir gambiti oynadı ki, inanamıyorum!" diyerek sevinç çığlıkları atan bir anne ile satranç oynayan iki küçücük çocuk çıkarılır.

Genç kadın artık dünyada kendisi için satrançtan uzak bir yer olmadığına karar verince soluğu en yakın eczanede alır. Eczacılar bile kendilerini o kadar heyecanlı bir satranç partisine

Çocuğu vezir gambiti oynayan annenin sevinci

kaptırmıştır ki, oyunu kazanmak üzere olmanın verdiği zafer sarhoşluğunu yaşayan eczacı, kuvvetli bir ağrı kesici isteyen genç kadına ilaç yerine tahtadan az önce aldığı veziri paketlenip verir. (Daha sonra bu taşın aslında beyaz bir şah olduğu görülür. Ancak oyunun taşın alınmasından sonra da sürmesi nedeniyle taşın vezir yerine kullanılan bir şah olduğu veya yönetmenin filmin az sonra görülecek olan en önemli sahnesi için satranç taşlarının en görkemlisini seçtiğini varsayabiliriz.)

Hayatını sonlandıracak ilacı aldığına inanan kadın bir köşede paketi açıp bir satranç taşıyla karşılaşınca taşı öfkeyle fırlatır. Satranç taşını bir taksiden az önce inmiş olan yakışıklı, şık giyimli bir adam havada yakalar. Yakaladığı bu cismin bir satranç taşı olduğunu gören adam merakla kadına yaklaşır. Genç kadın adama "Beni yalnız bırakın. Satranç yüzünden bütün dünyadan nefret ediyorum." der. Adam "Bu duyguyu anlıyorum. Güzel bir kadınla karşılaşınca ben de satrançtan nefret ediyorum." diyerek elindeki veziri karların içine fırlatır. Kadın çok sevinmiştir: "Nihayet bir satranç düşmanına rastlayabildim. Bana satranç ateşinden kendinizi nasıl kurtarabildiğinizi anlatın." der. Oysa bu yakışıklı adam Dünya Satranç Şampiyonu Jose Raul Capablanca'dan başkası değildir. Capablanca kadını satranç turnuvasının oynandığı salona davet eder.

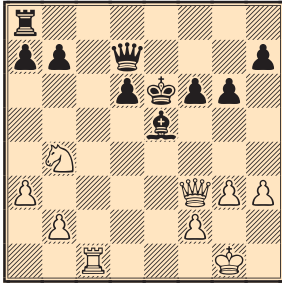
Genç kadının başından bunlar geçerken genç adam kendine "Aşk satrançtan güçlüdür belki de?" sorusunu sormaktadır. Sonunda nişanlısının istediğini yapmaya karar verir, üstünde satrançla ilgili ne varsa birer birer köprünün altından akıp giden nehrin soğuk sularına bırakır. Sonra da nişanlısına ulaşmak için yola çıkar. Capablanca ile nişanlısının az önce ayrıldığı köşede satranç turnuvasının afişini görünce, son bir kez, satranç oynanan salona gitmeye karar verir. Salon hınca hınç doludur. Genç adam, oyunları daha yakından görebilmek için kalabalığı yararak ilerlerken bir anda, büyük bir dikkat ve sevinçle oyunları izleyen nişanlısını görünce gözlerine inanamaz. Capablanca'nın sözlerinin genç kadın üstündeki etkisi hemen belli olur; "Sevgilim, sevgilim, bunun bu kadar harika bir oyun olduğunu

Satranç ateşinden kendini kurtaramayan eczacı, oyuna kendini o denli kaptırmıştır ki tahtadan az önce "kaptığı" veziri ilaç sanarak genç kadına verecektir

bilmiyordum!" Genç kadın bu kadarıyla da kalmaz; "Sevgilim, bir Sicilya savunması oynayalım!" der. Burası mutlu bir aile hayatının başlangıcı, filmin ise mutlu sonu olacaktır.

Filmin hemen başında turnuva salonunda oyunlar sürerken kamera bize bu oyunlardan birinde oluşan bir konumu gösterir (Diyagram 1: Beyaz hamlededir. [Satranç Ateşi filminde satranç gösterim panosunda oluşan konum]).

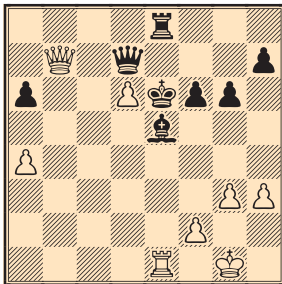

Bu konumda Beyaz'ın ♖b3+ oynadığı görülür. Uzun araştırmalarıma karşın Capablanca'nın oyunları arasında tam olarak bu konumun olduğu bir oyuna rastlamadım. Ancak turnuvada oynanan Capablanca ile Nikolay Zubarev maçında benzer bir konum oluşmuştur.

Jose Raul Capablanca - Nikolay Zubarev [D30]

Moskova, 1925

1.d4 d5 2.c4 e6 3.♟f3 dxc4 4.e4 c5 5.d5 exd5 6.exd5 ♟f6 7.♟xc4 ♟d6 8.0-0 0-0 9.♟g5 ♟g4 10.♟c3 ♟bd7 11.♟e4 ♟c7 12.♟xf6 ♟xf6 13.♟xf6+ gxf6 14.h3 ♟h5 15.♟e1 ♟fe8 16.♟b3 a6 17.a4 ♟g6

18.♟d3 ♟d7 19.♟d2 ♟e7 20.♟xg6 fxg6 21.♟e4 ♟g7 22.♟c3 ♟e5 23.♟xc5 ♟xb2 24.♟g5 ♟ae8 25.♟e6+ ♟f7 26.♟ab1 ♟e5 27.♟c4 ♟c8 28.♟b3 ♟b8 29.g3 ♟d6 30.♟f4 ♟ce8 31.♟e6 ♟d7 32.♟xe7+ ♟xe7 33.♟xb7 ♟xf4 34.♟e1+ ♟e5 35.d6+ ♟e6 (Diyagram 2: Beyaz hamlededir.)

36.♟b3+ ♟f5 37.♟d3+ ♟g5

38.♟e3+ ♟f5 39.♟e4+ ♟e6 40.♟c4+ ♟d6 41.♟d1+ ♟e7 42.♟xd7+

Capablanca ile tanıştıktan sonra genç kadının satranç hakkındaki görüşleri bütünüyle değişecektir

♟xd7 43.♟x6 1-0

Capablanca'nın bu oyunda 36.♟b3+ oynayarak kazanmış olması, yönetmenin isteğine uyan şampiyonun, henüz oynadığı oyunundan esinlenerek bu pozisyonu, filmdeki sahnenin çekimi için bizzat kurguladığını düşündürmektedir.

Satranç Ateşi, Sovyet sinemasının en ünlü yönetmenlerinden Pudovkin'in henüz mesleğinin başındayken çektiği iki belgesel filminden biridir. Yönetmen, 1925 yılında düzenlenen Moskova Uluslar Arası Satranç Turnuvası sırasında bu filmi gerçekleştirme olanağı bulmuştur. Film kurgulanmış bölümler içermesine karşın dönemin satranç dünyasının en önemli isimlerinin katılımıyla gerçekleşen bir turnuvanın, bir kentin yaşamına ne denli büyük bir heyecan kattığının güzel bir örneğidir. Bu turnuvanın Sovyet satrancına büyük katkılar sağladığı kabul edilmektedir.

Capablanca'nın bu ilk ve son aktörlük deneyiminin onun turnuvadaki performansına nasıl bir etki yaptığı bilinmiyor. Ancak turnuvayı Efim Bogoljubow ve Emanuel Lasker'in ardından üçüncü sırada tamamladığını biliyoruz. Capablanca'nın bu turnuvada Bogoljubow'u yenmesine ve Lasker ile berabere kalmasına karşın turnuvayı 10. ve 12. sırada bitiren iki Sovyet oyuncuya yenilmesinin böyle bir sıralamaya yol açtığı anlaşıyor. "Güzel bir kadınla karşılaşınca ben de satrançtan nefret ediyordum." Bu, senaryoda Capablanca için yazılmış bir replik miydi, yoksa onun ağzından çıkıp bir taraftan filme güzellik karken, bir taraftan da onun o dönemde yaşadığı duygu dünyasından sızan sözler miydi? Bunları belki de hiçbir zaman bilemeyeceğiz.

Kaynaklar

1. <http://www.imdb.com/title/tt0015673/> (Ulaşım tarihi: 10.01.2010)
2. <http://video.google.com/videoplay?docid=3727820471573567512#> (Ulaşım tarihi: 10.01.2010)
3. <http://www.chessbase.com/newsdetail.asp?newsid=3559> (Ulaşım tarihi: 10.01.2010)
4. 100 Yılın 100 Yönetmeni, Atilla Dorsay, Remzi Kit., 4. Basım, 2003.